

УДК 316.4

Рюль Вікторія Олександрівна
кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

МОБІЛЬНІСТЬ ТА МІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ПОГРАНИЧЧІ

В статті проводиться аналіз мобільності молоді, яка проживає на пограниччі. В контексті дослідження це три пограничні зони, кожна із своєю специфікою. Також проводиться аналіз міграційних настроїв студентської молоді на пограниччі. Виявлено сутнісні характеристики міграційних настроїв серед студентів різних спеціальностей та окреслено тенденції їх розвитку в перспективі. Встановлено перелік бажаних країн для виїзду, а також основні причини майбутньої міграції студентської молоді на пограниччі.

Ключові слова: прикордонна територія, студентська молодь, мобільність, міграційні настрої, міграційні процеси

Вступ. Спільний кордон – це особливий простір, який не належить повністю ні до однієї з взаємодіючих країн. Але саме цей простір і забезпечує можливість різного роду комунікацій, як на рівні повсякденності, так і на рівні перспективного планування міждержавних відносин [1]. Прикордонні території завжди характеризувались високим ступенем різного роду переміщень (міграцій), зазвичай, в обох напрямках кордону. Населення пограниччя, а саме молодь, також залучене до різного роду транскордонних переміщень, тому актуальним є дослідження впливу пограниччя на мобільність молоді. Найбільший відтік населення за кордон сьогодні відбувається саме із західних регіонів України, серед яких Закарпатська область займає лідируючі позиції. Тому, дослідження першої стадії міграційного процесу – міграційних настроїв серед населення стає особливо актуальним, адже дає можливість побачити перспективу динаміки міграції як складної і багатогранної системи, а також вчасно розробити необхідні механізми регулювання цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Положення про специфіку пограничних територій впроваджувались та розроблялись польськими дослідниками Г.Бабінським, Д.Вояковським, А.Клосковською, А.Садовським. Проблеми формування кордонів України і розвитку прикордонних територій розглядаються в роботах В.Боечко, О.Ганджі, О.Долгова, Б.Захарчука, Я.Дашкевича, О.Ковальової, О.Малиновської, В.Сергійчука. Дослідженнями етнічних процесів в українському пограниччі займалися О.Болдецька, І.Буркут, В.Джаман, О.Дуліченко, І.Кононов, І.Костащук, А.Круглашов, М.Макара, І.Мигович, Т.Рудніцкая, К.Шестакова.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення впливу прикордоння на мобільність молоді та проаналізувати міграційні настрої студентської молоді на пограниччі. Основними завданнями даної статті є операціоналізація основних понять та аналіз результатів соціологічного дослідження «Молоді пограниччя» та «Міграційні настрої студентської молоді на пограниччі».

Виклад основного матеріалу. Студентська молодь – особлива соціальна група молоді, яка представляє собою «майбутнє в сьогодні», вона є провідником цінностей у майбутнє, тобто визначає, яким буде це майбутнє. В соціологічних наукових роботах, присвячених студентству, найчастіше ця сукупність індивідів розглядається як соціальна група в соціальній структурі суспільства, яка за своїм суспільним

становищем належить до інтелігенції, призначеної для занять висококваліфікованою працею в різних галузях науки, техніки, культури й ін., є її резервом [2]. Тобто студентська молодь, будучи високоосвіченою і висококультурною частиною суспільства, виступає як інноваційний резерв суспільства в цілому, який концентрує у своїх поглядах та ідеях потенцію майбутніх політичних, культурних і економічних перетворень. Деякі дослідники вважають, що студентство можна трактувати як потенційну еліту сучасного суспільства, наголошуючи при цьому, що не всі представники студентства стають елітою, але на етапі навчання у ВНЗ за фактором приналежності до студентської молоді вони носять ярлик еліти. Студентська міграція – це міграція нового типу, яка видозмінює традиційний розподіл міграції на тимчасову та постійну [3]. Попередня загальна установка „повернення - неповернення” уступає місце моделі індивідуальної поведінки, яка вибудовується з урахуванням конкретних для кожного студента позитивів та негативів крос-культурної комунікації в іншому академічному та професійному середовищі. Міграція в даному контексті розглядається як один із соціальних процесів, який обумовлює розвиток соціальної системи по незамкненому колу. Сучасні міграційні процеси в студентському середовищі обумовлені, в першу чергу, нерівномірністю розвитку різних територій та соціумів з точки зору рівня інформаційних та комунікативних технологій освіти. Чим цей рівень вищий, тим більша вірогідність, що саме в цей регіон буде направлений вектор академічної та професійної мобільності студентів [4].

Аналізуючи мобільність молоді пограниччя нами було досліджено (рис.1) молодь пограниччя Закарпатської (468), Львівської (392), Харківської (428) областей, а також молодь пограниччя Угорщини (359) та Польщі (294) (n=1941 випускників шкіл). Аналіз мобільності молоді пограниччя було проведено по відповідним питанням анкети. Для інтерпретації результатів дослідження ми сфокусували свою увагу на таких трьох пограничних зонах, а саме пограниччя Угорщини та Закарпатської області, пограниччя Польщі та Львівської області та пограниччя Харківської області. Доречним було б аналізувати пограниччя Харківської області разом з пограниччям з яким вона межує, тобто пограниччям Росії, де дослідження не проводилось, тому пограниччя Харківської області ми будемо аналізувати в односторонньому контексті. Однозначними були відповіді щодо впливу прикордоння на життя молоді на Закарпатті (37,0%) та на Львівщині (23,7%). А переважна більшість мо-

лоді, що проживання на прикордонні заявила, що, у чомусь зумовлює, у чомусь ні. Молодь Угорщини та

Польщі та в деякій мірі Харківської області в більшій степені переконані, що проживання на прикордонні

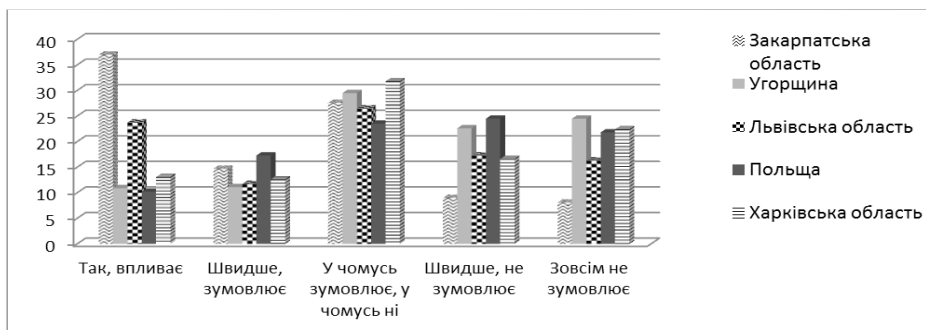

Рис.1 «Вплив пограниччя на життя молоді»

не впливає на їх життя. В загальному близько 60,0% молоді пограниччя переконана, що проживання на пограниччі в тій чи іншій мірі впливає на їх життя, особливо це стосується молоді Закарпаття, оскільки саме Закарпаття є найбільш багатонаціональним та багатомовним краєм, який межує з європейськими

країнами.

Що ж стосується соціально-культурної взаємодії жителів пограниччя, то вона відзначається значною активною взаємодією між двома сусідніми країнами (рис.2). В контексті дослідження це 3 пограничні зони, кожна із своєю специфікою (Закарпатська

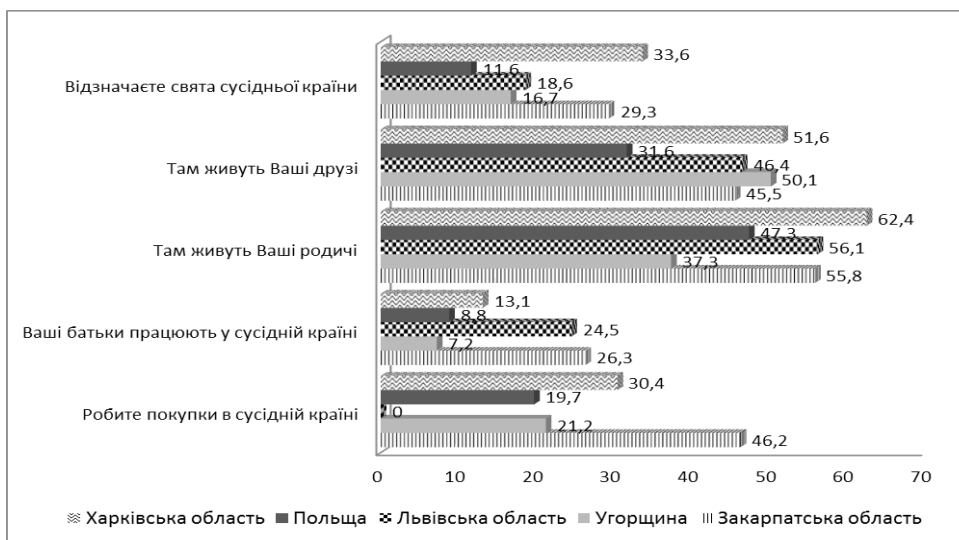

Рис.2 «Соціальні зв'язки молоді з країною-сусідом»

область – Угорщина, Львівська область – Польща, Харківська область – країна з якою вона межує, тобто Росія). Молоддю українського пограниччя (Закарпатська область, Львівська область та Харківська область) було відзначено, що вони активніше роблять покупки у сусідній для них країні, ніж молодь зарубіжного пограниччя (Угорщини та Польщі).

Таким чином молодь Львівської області роблять покупки в сусідній Польщі, молодь Харківської області відповідно в країні з якою межує, тобто Росії. Слід зазначити, що молодь Закарпатської області робить покупки не тільки в сусідній Угорщині, а ще в сусідній Словаччині та Румунії, тобто в залежності від місця проживання в Закарпатській області, де є пункти перегину кордону. Батьки опитаних респондентів Закарпатської та Львівської областей працюють у сусідніх країнах, що є характерним для даних областей (трудова міграція спричинена високим рівнем безробіття).

Для збору емпіричної інформації було здійснено опитування протягом жовтня 2016р. методом анкетування (n=327). Об'єкт аналізу – студенти 2-3 курсів

ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Метою дослідження виявлення сутнісних характеристик міграційних настроїв серед студентів різних спеціальностей, окреслення тенденцій їх розвитку в перспективі та розробка рекомендацій щодо управління міграційними процесами.

Переважно більша частина опитуваних людей прагне виїхати за кордон (64%), лише 19% хотіли б залишитися на рідних теренах Батьківщини та 17% респондентів вагалися по даному питанню (рис.3). Як ми бачимо більшість опитаних мають велике бажання виїхати за кордон через власні, переважно, матеріальні потреби, тому дуже маленький відсоток людей все ж таки бажають залишитись в країні. Дані нашого соціологічного дослідження цілком відповідають загальноукраїнським тенденціям по даному питанню, оскільки серед молодих українців 65% виявили бажання поїхати за кордон саме для працевлаштування, 14% – не виключають, що можуть назавжди залишити свою батьківщину, коментує результати опитування науковий співробітник Інституту соціології НАН України Ірина Прибиткова.[5]

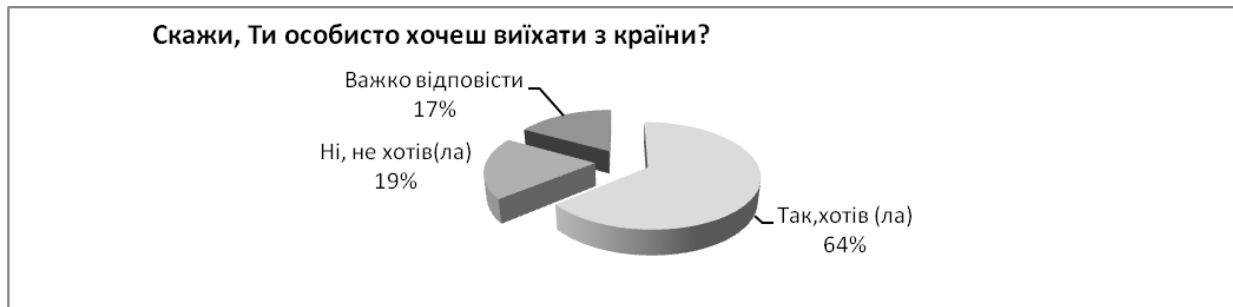

Рис.3 «Бажані країни для навчання серед студентів»

Проаналізувавши отримані дані (рис.4), можна зробити висновок, що більшість студентів нашого вузу вважають, що більшість тих хто від'їжджають за кордон, є різні люди, ті в кого є можливість (27%). Другою категорією людей, які найчастіше емігрують за кордон, є ті люди, в кого є закордонном родичі, друзі, зв'язки (18%). На третій позиції, серед людей, які найчастіше покидають нашу країну, студенти виділили людей певних професій (вчені, творчі люди, спеціалісти), їхня частка становить 17%. Проте, на

думку студентів, серед людей, які покидають нашу країну є бідні, розчаровані і ті, хто не може самореалізуватись в Україні (16%). Студенти вважають, що 13% людей, які покидають Україну, становлять розумні, освічені, талановиті люди, інтелігенція. Серед тих хто найменше емігрує, студенти виділили, категорію багатих людей, тих хто має гроші, їхня частка становить 9%. Причиною таких невтішних результатів є економічна нестабільність в Україні, низький рівень життя та соціальна незахищеність громадян.

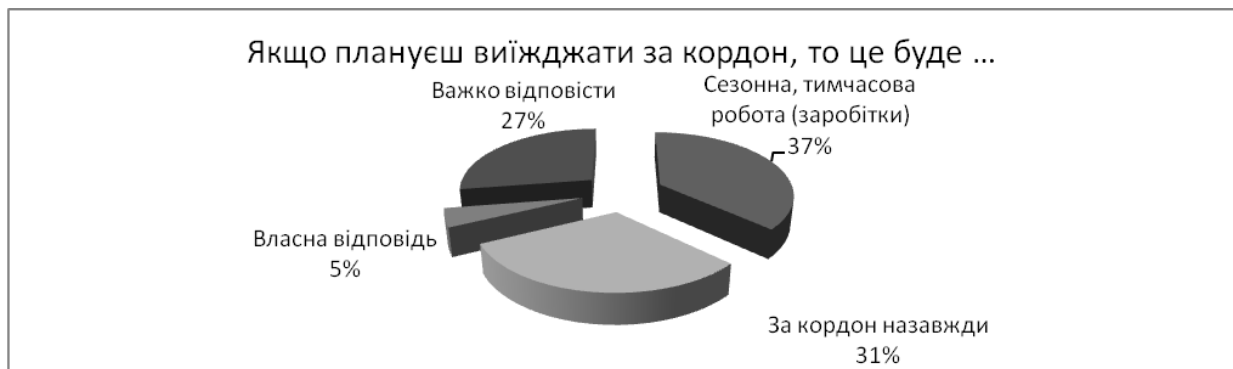

Рис.4 «Плани студентів щодо виїзду за кордон»

Виходячи з відповідей студентів на питання «Чому Ти думаєш, що в найближчий час кількість людей, що назавжди виїдуть за кордон, буде збільшуватися?», можна сформулювати наступне: 35% студентів вважають, що збільшення емігрантів в найближчий час пов'язане з нестабільністю в країні, відсутністю перспектив та не врегульованою політикою. Частка тих, хто вважає, що збільшення емігрантів пов'язане з низьким рівнем життя, бідністю, безробіттям та інфляцією, становить 32%. Проте,

23% студентів, вважають, що за кордоном життя краще і є більше можливосте для самореалізації. Частка тих, хто вважає, що з'явилося більше можливостей виїхати, побачити нове життя, становить 9%. Частка студентів, які не змогли відповісти на це питання становить 1%. Таким чином, можна зробити висновок, що більшість студентів вважають, що причинами збільшення емігрантів в найближчий час є нестабільність в Україні, високий рівень безробіття та безперспективність.

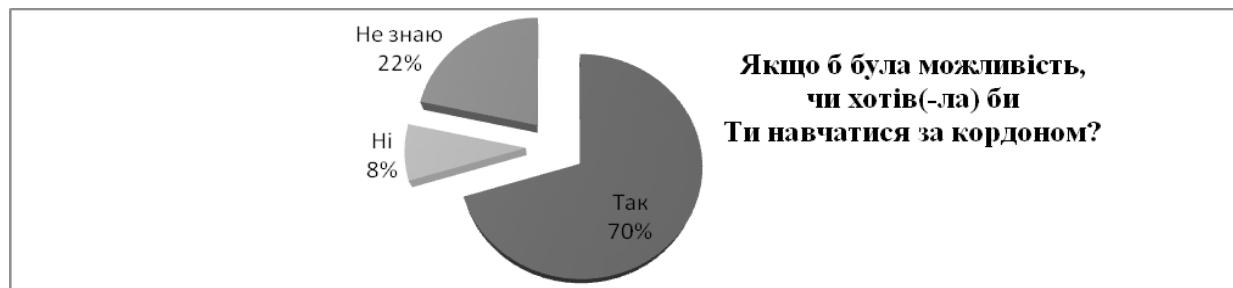

Рис.5 «Бажання студентів навчатися за кордоном»

За даними по цьому питанню ми бачимо (рис.5), що 70% опитаних хочуть навчатися за кордоном, де навчальні заклади є більш розвиненими та доскональшими, 22% ще не визначилися і всього лише 8% не хочуть навчатися за кордоном. Це свідчить про те що міграційні настрої опитаних досить великі, і потрібно реформувати освіту в Україні щоб хоч якось

змінити ці показники.

В більшості, опитані хочуть вчитися в країнах де рівень життя набагато вищий ніж в Україні (рис.6). В основному це Західні країни, де більш якісна освіта, політична і економічна стабільність, де не ведуться військові дії і люди там мають хоч якусь впевненість в завтрашньому дні.

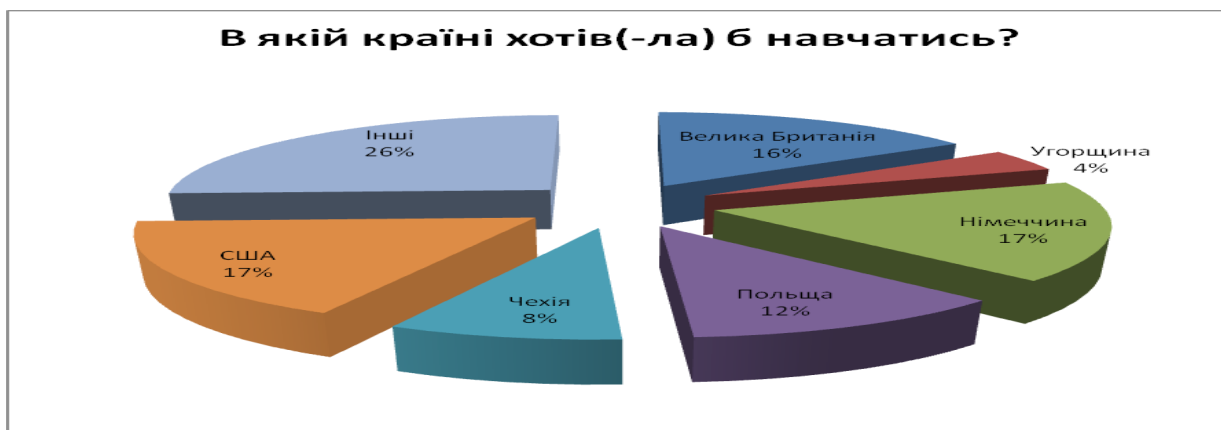

Рис.6 «Бажані країни для навчання серед студентів»

По даним опитування видно (рис.7), що студенти хочуть виїхати вчитися в іншу країну через те, що там вищий рівень життя і більш якісна освіта ніж в Україні, легше самореалізуватися і взагалі

пізнати світ. Також навчаючись за кордоном людина удосконалює знання іноземної мови, розширює свій світогляд і пізнає культури інших країн.

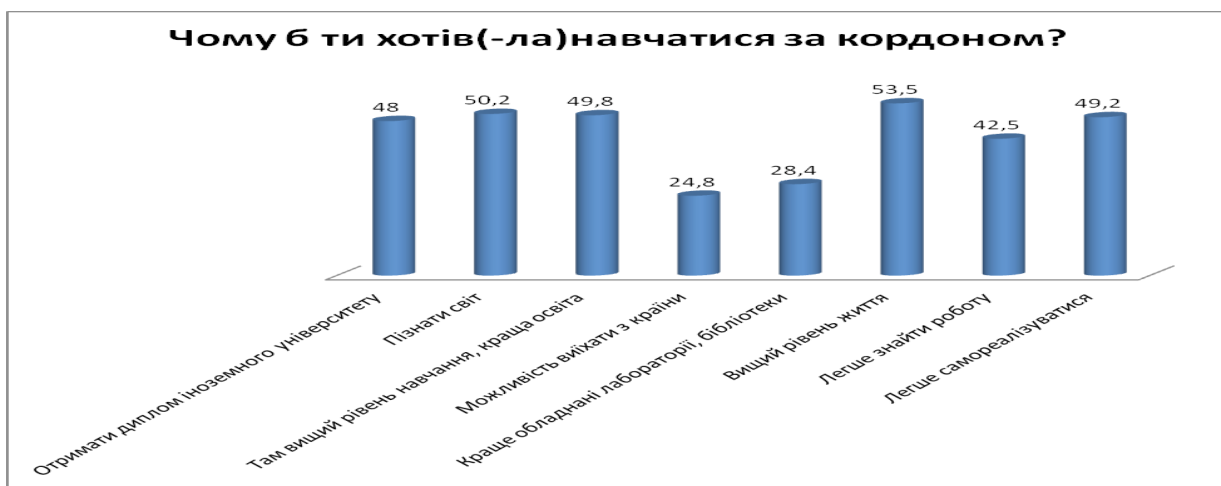

Рис.7 «Причини прагнення навчатись за кордоном у студентів»

Головними причинами (див.табл.1) майбутнього виїзду за кордон стали, як у студентів чоловічої статі, так і в студентів жіночої статі, відсутність перспектив на майбутнє у рідній країні та низькі заробітки.

Також серед причин майбутнього виїзду були вказані відсутність роботи, відсутність можливостей професійного розвитку та взагалі недостатні шанси на належний рівень життя у власній державі.

Таблиця. 1

«Причини покинути рідну місцевість за гендерною ознакою»

	Хлопці (%)	Дівчата (%)
Немає роботи	34	30
Немає перспектив на майбутнє	63	62
Немає можливості професійного розвитку	20	36
Погана атмосфера	8	3
Немає розваг, нудьга	8	7
Низькі заробітки	51	57
Панує провінційність	7	4
Недостатньо шансів на належний рівень життя	30	37
Так робить багато знайомих	7	3

Викладений матеріал дозволяє зробити такі **висновки**, що надзвичайно вагомим є вплив пограниччя на молодь, яка проживає в цих зонах, а зв'язки з країною-сусідом є тісними у багатьох культурно-соціальних сферах. Потенційно можливі прояви студентської мобільності необхідно розглядати як данність, яка характеризує соціальну роль сучасного студентства. Але проблема заключається в тому, що сьогодні поки що відсутні дієві механізми управління даними процесами – механізми, які були б спроможні забезпечити системну ефективність ко-

мунікативних зв'язків різноманітних суб'єктів на крос-культурному рівні з можливістю реалізації їх соціокультурних, професійних та матеріальних потреб в процесі соціалізації сучасної молоді, а також з метою адекватного сучасним реаліям відтворення інтелектуального потенціалу суспільства в цілому. Проте, студентську міграцію не можна розглядати лише з негативної точки зору, як „витікання умів”, хоча і стає очевидним, що у випадку неповоротності студентів, які навчаються і працюють на заході, наша країна губить частину свого інтелектуального потен-

ціалу [6]. Якщо розглядати повернення та еміграцію не як чисто територіальне переміщення студентів, а як рух інтелектуальних ресурсів, то стає можливим виявити і позитивну тенденцію: значний потенціал інтелектуального повернення до України - у вигляді

ідей, технологій та професійних знань. Виходячи з цього, у світлі сучасних процесів глобалізації, повернення ідей має не менше значення для розвитку інтелектуального та науково-технічного потенціалу України, ніж факт фізичної еміграції студентів.

Список використаної літератури

1. Трохимець О.І. Еміграція наукових кадрів України та шляхи її мінімізації / О.І.Трохимець // Держава та регіони 2009. – № 3. – С.184-189.
2. Фомін С. Глобалізація та її наслідки для міграційних процесів України / С.Фомін // Політика і час. – 2004. – № 7. – С.62–73.
3. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м.Київ, 27 вересня 2011 р.) / упоряд. О.А.Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – 344 с.
4. Ромащенко Т. Актуальні проблеми сучасної української трудової еміграції / Т. Ромащенко // Економіка України. 2007. – № 8. – С.84-89.
5. Міграційні наміри студентської молоді та їх вплив на мотиваційну складову людського капіталу України // Демографія і соціальна політика. – 2009.- №11(1). – с.116-122
6. Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова / І.Ключковська, Ю.Марусик, О.П'ятковська [Електронний ресурс]. – URL: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/03/zvitpj.pdf>

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017 р.
Стаття прийнята до друку 05.10.2017 р.

Рюль Вікторія

кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ГВУЗ «Ужгородський національний університет», г.Ужгород, Україна

МОБИЛЬНОСТЬ И МИГРАЦИОННЫЕ НАСТРОЕНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ НА ГРАНИЦЕ

В статье проводится анализ мобильности молодежи, проживающей на границе. В контексте исследования это три пограничные зоны, каждая со своей спецификой. Также проводится анализ миграционных настроений студенческой молодежи на границе. Выявлено сущностные характеристики миграционных настроений среди студентов разных специальностей и намечены тенденции их развития в перспективе. Установлен перечень желаемых стран для выезда, а также основные причины будущей миграции студенческой молодежи на границе.

Ключевые слова: пограничная территория, студенты, мобильность, миграционные настроения, миграционные процессы

Riul' Viktoria

Candidate of Sociological Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of Sociology and Social Work
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

MOBILITY AND MIGRATION MOODS OF THE STUDENT YOUTH ON THE BORDERLAND

The mobility of young people, living on the borderland areas has been analyzed. The phenomenon of the transborder areas in modern science, its interpretation, different approaches and classification of the frontier has been considered. The analysis of the mobility of young people in borderland areas has been conducted by the relevant questionnaire. The way of people's life of in the border area, the form of its display demonstrate and implement a special measure interactions between the countries which have a common border. We have considered the example of functioning of life on borderlands in the light of youth perspective and have determined the influence of borderland on the mobility of young people. Borderland, as a socio-cultural phenomenon has its own sociodynamics, which is implemented in the external and internal measurements. As a result of our research, we have found differences and similarities of different border zones, each with its own socio-economic structure, under which it is functioning. A significant impact on the young people, living in these areas, has borderland, and ties with the neighboring country are very close in many culture-social spheres.

Key words: border area, student youth, mobility, migration mood, migration processes